

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Getuigenis, volmacht en zekerheid

„Zie, Ik heb u macht gegeven . . . tegen de gehele legermacht van de vijand; en niets zal u enig kwaad doen. Evenwel verheugt u . . . dat uw namen staan opgetekend in de hemelen.” (Lukas 10 : 19, 20)

Het gaat in Lukas 10 : 1-20 om het naderen van de grote eindbeslissing. De dagen van Jezus' opneming zijn in vervulling gegaan (9 : 51, voorafgegaan door de lijdensaankondigingen in 9 : 18-27 en 43-45, en de verheerlijking op de berg). Jezus spreekt zelf in dit verband over de oogst en de arbeiders (10 : 2) en die oogsttijd is de tijd van de eindbeslissing. In eerste instantie heeft die eindbeslissing te maken met het kruis en de opstanding van Christus, maar daar overheen ook met de beslissing, die nog komen zal, als Christus de macht van de boze volledig zal vernietigen. Daarom zal het getuigenis van de nog te vallen beslissing in dezelfde volmacht moeten geschieden als het getuigenis van de al gevallen beslissing. En dat getuigenis rust in de heilszekerheid van de getuigen; in het feit dat hun namen staan opgetekend in de hemelen.

Als lammeren onder de wolven

De uitzending van de zeventig getuigen brengt ons in de sfeer van de strijd, waartoe de stormtroepen worden uitgerust. In de beslissende strijd zullen ze moeten aanvallen.

Zo ervaren wij ons zijn-in-de-wereld maar zelden; wij voelen ons meer vreemdelingen en bijwoners, die geduld worden, dan aanvallers in een beslissende strijd, die bovendien nog ongelijk is. Wij voelen ons niet (en zijn ook niet) een machtig leger, maar „Lammeren te midden van de wolven”, bijna uitgeleverd aan de vijand, die probeert — en naar het schijnt met succes — de heerschappij in deze wereld en in ons persoonlijk leven voor zich op te eisen.

Inmers, we zien de kerken leger worden, het geloof minder en de duisternis en onzekerheid groter; we beleven ons zijn-in-de-wereld als te zijn blootgesteld aan een massale aanval, als een wandelen langs diepe afgronden, waarbij we het gevoel hebben in die diepten te zullen vallen. Ja, de duivel doet machtige aanvallen op de gemeente van de Heer,

DOOR R. BRANDS DEN HELDER

haar boodschap en haar geloof daarin op het Rijk van God; ja, de duivel heeft eigenlijk maar één doel: geen boodschap meer van het Godsrijk, geen geloof meer in de naam van de Here Jezus Christus. Heel de wereld wil hij uiteindelijk brengen onder de heerschappij van de duisternis. En als wij in de wereld van vandaag om ons heen kijken met al z'n oorlog en onlust tussen volken en ideologieën, met al z'n nihilisme, en al z'n ontwrichting en verslaving, kunnen we niet anders dan erkennen, dat de macht van de Boze al ver gevorderd is.

Onze „kleine” kracht

Tegenover dat geweld van de duisternis staat dan de gemeente van Christus met haar geloof. Ze staat er inderdaad als „lammeren onder de wolven”. Wat moet zij doen? Hoe moet zij zich verwe-

ren? Hoe en waar moet zij de overweldigende verslaan? De strijd is ongelijk. Klein is onze kracht. Wij zijn niet erg strijdbaar. Ons enige verweer is de Naam van Jezus. In vers 17 lezen we hoe de uitgezonden zeventig zijn teruggekeerd: de duivelen hebben zij onderworpen in Zijn Naam. Machtiger dan de vijand waren ze: (volmacht om te treden op schorpioenen en slangen, macht over de gehele legermacht van de vijand. Maar uitsluitend „in Zijn Naam”. Maar in die Naam dan ook volstrekt overwinnend. De strijd is ongelijk, maar dan wel in een andere zin dan boven vermeld: Niet de duivel is machtiger dan wij, maar omgekeerd! Dat is geen christelijke groot-spraak, die tegen onze „ervaring” in gaat, maar dat zegt de Heer zelf. En wie zijn wij om onze „ervaring” te stellen boven het Woord van de Here Jezus? Dat is de beslissende vraag in ons leven: geven we gehoor aan het Woord van God, dat we kinderlijk-argeloos mogen vertrouwen of gaan we uit van wat we in allerlei wisselende gemoedstemmingen „ervaren”?

De beslissing over ons leven

De zeventig zeggen in grote blijdschap en verwondering, dat de boze geesten zich in Christus' naam aan hen onderwierpen. Het is een duizelingwekkend iets als we proberen ons te realiseren, dat de vijand overwonnen wordt door het geloof in de naam van Jezus. Maar tegelijkertijd is het reden tot grote vreugde. Maar er is een nog grotere vreugde; nl. dat onze namen staan opgetekend in de hemelen. Dat wil zeggen, dat er van boven af over ons leven is beslist. Want wat was onze eigen beslissing zonder de beslissing van God? Toch niets anders dan een aanmatigend gebaar, een dwaasheid, niets?! Nee, er is van Godswege over ons beslist. Ons geloof rust in Gods trouw, onze beslissing rust in Gods beslissing. Er is zo veel, dat over ons leven schijnt te beslissen: onze geboorte, ons milieu, onze erfelijkheid, onze tijd. Dat zijn inderdaad zaken, die allemaal invloed op ons leven uitoefenen. Maar boven dat alles

Inhoud

- 381 Ds R. Brands,
Getuigenis, volmacht en
zekerheid
- 282 Drs A. M. van Leeuwen,
Christelijke theologie na
Auschwitz - deel II A¹
- 283 Ds A. H. Algra,
Pastorale Notities
- 284 D. W. L. Milo,
De kleurrijke fantast
Marc Chagall 1887-1985
- 285 T. Hoekstra,
Een andere tamboer
- 286 F. Boekeloo,
Godsdienstonderwijs in
een na christelijke tijd (1)
- 287 Liturgische Werkgroep
Eindhoven,
Het Liedboek

uit steekt die beslissing van God over ons leven: onze namen staan opgetekend in de hemelen. Dat beslist over ons leven.

En deze beslissing kennen wij alleen maar door Jezus Christus, de gekruisigde, die is opgewekt. Zijn verzoenend sterven blijft onze enige hoop. Zijn opstanding onze enige levensmogelijkheid. Want in de verzoening over onze zonden wordt Gods beslissing openbaar. Aan het kruis van Christus maakt God ons duidelijk, dat wij uitverkoren zijn, dat God voor ons gekozen heeft, dat Hij over ons leven heeft beslist. Zo worden wij in Jezus Christus voor God geplaatst, die onze namen met het bloed van het kruis opgetekend heeft in de hemelen, in het boek des levens, en in dat besef kunnen wij de vijand tegemoet gaan, in de zekerheid dat wij machtiger zijn dan hij, omdat God, die voor ons heeft gekozen, machtiger is dan de duivel, hoe sterk die zich ook mag maken. Onze kracht en steun en grootste vreugde is, dat onze namen staan opgetekend in de hemelen.

Christelijke theologie na Auschwitz deel II A¹(2)

We hebben een tijd gehad waarin het christendom eenvoudigweg werd getypeerd als een vrucht van joodse bodem en het Nieuwe Testament als een, in wezen, joods geschrift. Wie daar dan de kanttekening bij maakte dat het geloof in Jezus Christus en de joodse traditie aan het licht komt, die kreeg te horen: die tegenstelling is enkel een kwestie van verkeerde exegese. Het Nieuwe Testament is zelf niet anti-judaïstisch, maar het wordt anti-judaïstisch uitgelegd.

'Pro' en 'contra'

De tijd dat men de bovenstaande stelling zomaar kon lanceren, is met het verschijnen van het boek van dr Jansen verleden tijd geworden. Als het ergens helderheid schept, dan wel op het punt dat in het Nieuwe Testament naast de verbondenheid van jodendom en christendom ook de tegenstelling tussen beide gestalte heeft gekregen.

Van christelijke zijde moeten we er niet langer meer omheen draaien: de bron van ons geloof, het Nieuwe Testament, laat ten opzichte van het jodendom zowel een duidelijk 'pro' als een krachtig 'contra' horen. Deze stand van zaken moeten we niet versluieren door het 'contra' op conto van een falende exegese te schrijven. Het Nieuwe Testament heeft als zodanig zowel een pro-joodse als een anti-joodse strekking. Dat is de teneur van dr Jansen's boek. Deze ondubbelzinnige vaststelling betekent naar mijn overtuiging winst voor de doorgaande bezinning op de verhouding jodendom-christendom.

'Pro' zonder 'contra'

Aan deze feitelijke constatering voegt dr Jansen nu zijn persoonlijke stellingname toe. Hij verklaart namelijk met zoveel woorden, dat hij het Nieuwe Testament, waar dat antithetisch over joden of jodendom spreekt, niet meer voor zijn rekening wil nemen. Alleen waar het Evangelie zich beweegt binnen de grenzen van de joodse geloofsgeschiedenis blijft het voor hem geloofwaardig.

Dr Jansen meent deze persoonlijke stellingname ook wetenschappelijk te kunnen onderbouwen. Het oorspronkelijke Evangelie, zo stelt hij, was geschreven in het hebreuws en was een oorkonde van de joodse geloofsgeschiedenis. De tegenstellingen die er in voorkwamen, lagen op binnen-joods terrein. Het anti-judaïsme daarentegen is er naderhand, als een gevolg van heiden-christelijke bewerking, ingebracht. De antithese tussen het geloof in Jezus als de Christus en de joodse wijze van geloven is secundair. Die hoort eigenlijk niet in het Nieuwe Testament thuis. We

DOOR A. M. VAN LEEUWEN DEVENTER

moeten weer terug naar het oorspronkelijke Evangelie.

Als dr Jansen's theorie juist zou zijn, zou de kerk moeten gaan leven bij een gereconstrueerd Evangelie. Daarbij zou het volgende selectiecriterium gehanteerd dienen te worden: wat in het Nieuwe Testament valt binnen de grenzen van de joodse geloofsgeschiedenis behoort tot dat oorspronkelijke Evangelie, wat daarbuiten valt behoort er

niet toe. Oftewel: wat in het Nieuwe Testament binnen joods bestek valt is uit God, en alles wat antithetisch tegenover het jodendom staat is uit de mensen. Het door dr Jansen genoemde selectiecriterium is in de praktijk erg moeilijk te hanteren, gezien de veelkleurigheid van het jodendom ten tijde van het begin van onze jaartelling: op essentiële punten was het onderling sterk verdeeld. Maar wat de doorslag geeft: dat zogenaamde oorspronkelijke Evangelie zou een ander Evangelie zijn dan het Evangelie, zoals de apostel dat, na het zelf ontvangen te hebben, aan de gemeente doorgaf (vgl. 1 Kor. 15: 1-3).

Maar laten we er een ogenblik vanuit gaan dat dr Jansen gelijk heeft. Als het oorspronkelijke Evangelie geheel en al valt binnen de grenzen van de joodse geloofsgeschiedenis, dan is daarmee alle grond onder het bestaan van de christelijke geloofsgeschiedenis weggevallen. Ook de christelijke theologie, zowel vóór als na Auschwitz, heeft dan haar

bestaansrecht verloren omdat die niet gegrond is in het oorspronkelijke Evangelie, maar op een verbastering daarvan.

Er zijn in feite maar twee mogelijkheden. Of we ontvangen alle boeken van het Nieuwe Testament voor heilig en kanoniek (zie art. 5 NGB) en zijn als kerk ook op de inhoud van die boeken aanspreekbaar. Of we distilleren een Evangelie uit het Nieuwe Testament. Maar dat wordt dan onherroepelijk een Evangelie naar (de subjectieve normen van) de mens.

Tekst en uitwerking

Dr Jansen is op zoek naar wortels van het antisemitisme in het Nieuwe Testament. Opvallend is, dat hij daarbij niet eerst naar de tekst zelf kijkt, maar naar de uitwerking die een Schriftwoord heeft gehad. Hebben christenen zich in de loop van de geschiedenis op een bepaald woord beroepen om daarmee de haat tegen de joden te legitimeren, dan is dat

David en Jonathan

Het is wel eens gebeurd dat ik voor de EO m'n zegje deed en ik heb enkele dagen geleden nog m'n medewerking toegezegd voor de nazorg na een bepaald programma. Dit stel ik voorop om diegenen, die mij naar aanleiding van het volgende zouden willen schrijven, de moeite te besparen. Als ik voorheen eens wat van de EO zei, kwamen er wel brieven, waarin stond dat we toch achter de EO moeten staan, en dat ik die omroep niet moest afkatten. Maar de EO moet geen heilig huisje worden, waar je niet aankomen mag.

Het gaat me om enkele programma's voor jongeren, getiteld „Ronduit”.

Het waren herhalingen; men heeft het dus zelf goede programma's gevonden. Het ging over bewapening en dat soort zaken. Kamsteeg van het Gezinsblad en v. d. Bijl van Kruis-tochten zaten in het „panel” en van die twee, al verschillen ze onderling, mag je verwachten dat ze ook inzake de politiek zich zullen laten leiden door Gods Woord.

Akkoord. Maar wat moeten de heren J. Luns en E. Nijpels in die kring?

Beiden zijn rooms, maar ik heb van hen nog nooit iets gehoord dat in de richting wees, dat wat de Schrift zegt, bepalend is voor

Pastorale notities

DOOR A. H. ALGRA MAASSLUIS

je politieke praten of doen. Godsdienst of kerk, dat zal voor hen uitsluitend iets zijn van een mystieke relatie, die zuiver persoonlijk is. Een jongeman kwam naar voren en zei: Er staat toch: Gij zult niet doodslaan? Nee, dat staat er niet, zei Luns. Er staat: Gij zult niet moorden. En de heer Luns ging lachend zitten en keek triomfantelijk rond: ziezo, die knaap heb ik gevloerd. Ik had met die jongen te doen. Hij ging perplex weer zitten; hij had zo gauw geen weerwoord. Ik dacht: jongen, daar gaat het jou immers juist om. Waar we het nu over hebben, zijn dat nog wapens of is dat verdelgingstuig? Dan komt nog eens de tekst ter sprake dat de overheid het zwaard niet tevergeefs draagt. Maar in de huidige discussies gaat het niet om het dragen van het zwaard door de overheid. Het dragen van het zwaard, dat is een staande uitdrukking voor het beulzwaard. Het heeft dus met het voltrekken van een dood-

vonnis te maken, aan een misdadiger. Het gaat er nu om, of de overheid aan een vreemde mogendheid concessie verlenen zal om in ons land een arsenaal aan te leggen van wapens, waarover uitsluitend die vreemde mogendheid beschikken zal; wapens, die miljoenen in één klap doodmeppen.

Ik vroeg me af, waarom voor dit programma geen mensen gevraagd als mevr. Laning en prof. Schuurman, om maar een paar te noemen uit onze eigen kerkelijke kring. Of dr B. de Vries en drs Wagenaar, of ds H. de Jong uit Amsterdam, die weliswaar andere conclusies trekken zullen dan de twee eerstgenoemden, maar die toch vol zijn van Gods beloften, en voor wie het leven daaruit, geen wereldvreemde zaak is.

Jongeren! Er waren vroeger twee vrienden, hun namen staan boven dit hoekje. De één zei: De HERE kan evengoed verlossen door weinigen als door velen, 1 Sam. 14: 6. En David lag zonder leger te slapen in het open veld, terwijl rondom het verraad loerde en de militaire macht. Hij zei: Ik ben vrolijk, want de Engel des HEREN legerd zich rondom wie Hem vrezen. Zülke woorden moet de jeugd horen. Daar heeft ze wat aan. David en Jonathan, die twee jongeren, wisten wat ze zeggen moesten in de benauwdheid.

voor dr Jansen al heel snel een bewijs dat die tekst een kiem van antisemitisme in zich draagt. Zo wordt de tekst van het Nieuwe Testament methodisch niet meer onderscheiden van de uitwerking die de tekst heeft gehad.

Nemen we als voorbeeld Mattheüs 27 : 25: „En heel het volk antwoordde en zei: Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen”. Deze tekst is inderdaad gebruikt, door mensen die zich christenen durfden te noemen, om de dood van Jezus op joden te wreken. Daarmee leverden deze mensen echter het bewijs, niet van de antisemitische inhoud van deze tekst, maar van hun eigen geloofsafval.

Zo zijn er ook plaatsen in het Nieuwe Testament die de vervolging van de eerste christenen door de joden aan de kaak stellen. Eén van de meest bekende is 1 Thessalonicenzen 2 : 14-16. Vormen die nu een wortel van het antisemitisme omdat christenen ze hebben aangegrepen om later joden te vervolgen? Beslist niet. Ze beschrijven de situatie zoals die toen was. En niemand, die Christus oprecht wil volgen, zal zich op dergelijke passages kunnen beroepen om daarmee de haat tegen joden aan te wakken. Want er staat geschreven: „Hebt uw vijanden lief en bidt voor wie u vervolgen” (Matth. 5 : 44). Iedere christen die een woord uit het Nieuwe Testament misbruikt om daarmee enige vorm van antisemitisme te propageren, staat schuldig aan het woord van Jezus Christus zelf.

Ondertussen mogen we er niet aan voorbijgaan, dat er in de boeken van het nieuwe verbond passages voorkomen die voor joden een werkelijke beproeving zijn. We moeten als christenen daar niet te licht over denken.

Deze zelfde Schriftplaatsen, ze zouden voor christenen wel eens een proef kunnen zijn. Een test-case, of wij het geding met hen die in het geloof aan de Vader aan de Zoon voorbij gaan wel geestelijk beleven, zonder gevoelens van persoonlijke haat. Zoals Israël de tegenstelling met Edom, die in talloze profetieën aan de orde wordt gesteld, niet mocht beleven op het niveau van de persoonlijke haat. Want in de wet stond geschreven: „De Edomiet zult gij niet verafschuwen, want hij is uw broeder” (Deut. 23 : 7). Gaat het in de door ons bedoelde passages uit het Nieuwe Testament inderdaad om een testcase, dan zullen wij er voor uit moeten komen, dat velen die zich christenen lieten noemen deze proef niet hebben doorstaan.

Psychologie

Ik heb ervan staan te kijken, hoe dr Jansen de inderdaad soms felle

uitvallen naar joden in het Nieuwe Testament, die hij enerzijds brandmerkt als wortels van het antisemitisme, anderzijds verregaand relativeert door ze psychologisch te verklaren. We zouden ze moeten zien in het licht van de psychologie van de afgewezen minnaar. De kerk had gedacht werkelijk alles te kunnen zijn voor haar geliefde, Israël. Maar Israël wees Jezus af als Messias en daarin de kerk. Vandaaruit, zo gaat dan de redenering, is het gemakkelijk te begrijpen dat de kerk vervuld was van haat en wrok tegen de synagoge. Dat is toch diep-menselijk? En dat er sporen van die haat in het Nieuwe Testament terecht zijn gekomen, dat lag toch voor de hand? Dr Jansen is van deze wijze van verklaren kennelijk zeer gecharmeerd. Maar de lezer vraagt zich verbijsterd af: zijn al die uitspraken in het Nieuwe Testament die hij aanwijst als wortels van het antisemitisme vanuit de situatie waarin ze voor het eerst geklonken hebben nu ineens vergefelijk? Steekt het kwaad dan toch in het misbruik wat men later van die teksten heeft gemaakt en niet in de nieuwtestamentische tekst zelf?

Overigens denk ik dat we met een psychologische verklaring als de hierboven genoemde erg voorzichtig moeten omspringen. Dergelijke verklaringen werpen misschien wat licht op de oppervlakteverschijnselen, de werkelijke gronden van het schisma tussen kerk en synagoge leggen ze beslist niet bloot.

Het hart van de zaak

Een beperkt aantal teksten uit het Nieuwe Testament, met name Johannes 8 : 44, 1 Thessalonicenzen 2 : 14-16 en Mattheüs 27 : 25, komt in het boek van dr Jansen keer op keer ter sprake. Dat was ook te verwachten. In de eerste passages wordt in zeer scherpe bewoordingen over de joden gesproken en de laatste tekst („Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen...”) is al te vaak misbruikt om het joodse volk in zijn lijden aan zijn lot over te laten of zelfs om regelrechte haat tegen joden te legitimeren.

Wie echter kennis neemt van alles wat de schrijvers die dr Jansen in zijn werk aan het woord laat naar voren brengen, die vindt duidelijke aanwijzingen dat het anti-judaïsme van het Nieuwe Testament niet alleen in de genoemde passages wordt signaleerd, maar ook in teksten waarin de kern van het Evangelie wordt verwoord.

Zo wijst Pinchas Lapide op Johannes 3 : 16: „Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder die in Hem

gelooft, niet verloren ga, maar eeuwig leven hebbe”. In dit woord klinkt de hartslag van het Evangelie. Maar volgens Lapide, zelf een jood, is het een woord dat haaks staat op het wezen van de joodse religie. Dat God een mensenoffer nodig heeft om zijn schepping met zichzelf te verzoenen, dat Hij, de Heer der wereld, zonder een bloedig offer geen mens zou kunnen rechtvaardigen, is voor geen enkele jood te begrijpen en in strijd met de joodse traditie van alle eeuwen. Ook als Pinchas Lapide de verkondiging van Paulus structureel anti-judaïstisch noemt, brengt hij niet in de eerste plaats de uitspraak van de apostel in 1 Thessalonicenzen 2 : 14-16 ter sprake, maar heeft hij het oog op diens prediking van Jezus Christus als de Gekruisigde (2 Kor. 5 : 15; Gal. 3 : 13 en Rom. 3 : 25). „Dit hart van de theologie van Paulus en Johannes”, zo geeft dr Jansen de conclusie van Lapide weer, „klopt nergens in de joodse traditie en daarom kunnen nieuwtestamentische woorden joden alleen maar anti-judaïstisch in de oren klinken” (555).

Naar mijn overtuiging wordt hier de kwestie zuiver gesteld. Het enkel bezig zijn met de bekende anti-joodse passages in het Nieuwe Testament, leidt af van het eigenlijke anti-judaïsme daarin: de verkondiging van een gekruisigde Messias, die voor joden een aanstoot en voor heidenen een dwaasheid is (1 Kor. 1 : 23). En hoewel een gekruisigde Christus

Redactie

Ir. A. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E. R. Postma

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

niet strookt met de joodse noch met de heidense 'Godservaring', toch is Hij degene die de tegenstelling tussen jood en heiden opheft door „de twee, tot één lichaam verbonden, weer met God te verzoenen” (Ef. 2 : 16a). Maar de plaats waar die verzoening tot stand werd gebracht is „het kruis waaraan Hij de vijandschap gedood heeft” (Ef. 2 : 16b).

Stichting Schuilplaats coördineert actie van kerken tegen euthanasie

Euthanasie, omschreven als „opzettelijk levensbeëindigend handelen door een ander dan de betrokkene op diens verzoek”, evenals het opzettelijk beëindigen van het leven van een persoon, die niet in staat is zijn wil te uiten, moet onder alle omstandigheden strafbaar blijven.

Dit is één van de stellingen, die de Stichting Schuilplaats deze week per brief voorlegt aan ruim 2500 kerkeraden in Nederland. De reacties van de kerkeraden zullen door vertegenwoordigers van de kerken, zo mogelijk nog voor de Algemene Beschouwingen in de Tweede Kamer aan de ministers van W.V.C. en Justitie worden aangeboden.

Deze actie is bedoeld om aan de regering duidelijk te maken, dat vele kerken in Nederland zich niet kunnen vinden in het Advies, dat de Staatscommissie Euthanasie op 19 augustus j.l. aan de beide ministers uitbracht. Vanuit het Woord van God leren we, dat we het leven van de door God naar Zijn beeld geschapen mens moeten waarderen en respecteren. Vandaar dat het Advies van de Staatscommissie om euthanasie in bepaalde omstandigheden en onder bepaalde voorwaarden toe te staan, niet aanvaard kan worden.

Door middel van deze actie willen we er de nadruk op leggen, dat we onze naaste, die zich in een „uitzichtloze noodsituatie” bevindt slechts écht kunnen helpen door hem nabij te zijn, naar hem te luisteren en door te zorgen voor een optimale medische zorg.

Kerkeraden, die geen bericht ontvangen hebben, doordat hun adres bij ons niet bekend was, kunnen de benodigde informatie om met de actie mee te kunnen doen aanvragen bij de Stichting Schuilplaats, postbus 7, 3900 AA Veenendaal, tel. 08385-26123.

De kleurrijke fantast

Marc Chagall 1887-1985

Wanneer we het eens kunnen zijn, dat Marc Chagall een begenadigd kunstenaar was, moeten we toch even ingaan op de woorden kunst en kunstenaar. Daar bestaan vele theorieën over, die alle om de ongrijpbare waarheid cirkelen.

Kunst heeft te maken met een ontroerde, een bewogen geest. De schilder Bracque zei: „kunst is wat je niet kunt verklaren, nadat alles is gedetermineerd”. En van die ontroerde geest zei hij: „dit is geen extra aan de kunst – het is het zaad waaruit de kunst opbloeit”. Dr G. v. d. Leeuw schreef: „de beeldende kunst wil het gegevene bevatten, beheersen”. En over de in de kunst voorkomende richtingen schreef hij: „alle -ismen zijn stations naar de abstractie, die nooit bereikt wordt”. Zo droomde de Duitse expressionist Paul Klee van een werkstuk, dat alle vorm, onderwerp, inhoud en stijl zou omvatten – een onbereikbaar doel uiteraard. En Winston Churchill, gevraagd wat hij na dit leven zou willen doen, antwoordde: de eerste miljoen jaren zal ik nodig hebben om een volmaakt schilderij te vervaardigen.

Met zo'n handvol gegevens kunnen we naar Chagall terug gaan. Inderdaad was hij zo'n ontroerde geest, een bewogen waarnemer-verteller, eigenlijk een *fabel-dichter*. Hij nam feilloos waar, maar gaf de dingen vertaald, in zijn eigen persoonlijke stijl, terug. De talloze beelden uit zijn jeugd verdrongen zich in hem en namen gaarne hun rol in zijn „sprookjes” aan. Zoals in een gedicht, een sprookje of droom, de grenzen van tijd, ruimte en gewicht kunnen worden overschreden – zo speelde Chagall met zijn gegevens: los van de aantrekkingskracht der aarde, los van elk tijdsbegrip, los in de ruimte. Tussen haakjes: bracht intussen de ruimtevaart ons niet ook de gewichtloosheid, de beheersing van de kosmische ruimte en zelfs het spelen met de tijd?

Chagall had geen behoefte om excentriek te doen. Hij wilde graag begrepen worden; wie niet? Maar hij moest schilderen uit de uitbundige bewogenheid van zijn geest, werkend met beelden die hem in bezit namen. Of, zoals hij in een interview eens zei: ik koos de kleuren niet – de kleuren kozen mij. „Al in de schoot van mijn moeder zag ik de schoonheid van de kleuren der bloemen”.

Dat is immers dichtelijk ge-

DOOR
DALMALLY
D. W. L. MILO

zegd? Zoals de dichters Boutens of Marsman beelden gebruikten, welke ze zelf amper aanvoelden, zo had Chagall een emotionele zeggingskracht, die tot luisteren en tot kijken dwong. Hijzelf werd gedwongen door zijn ontroerde geest: zijn objecten kozen hem. Het waren dieren, bloemen, mensen, kerken, muziekinstrumenten, die om weergave vroegen, in een gelijktijdigheid, ruimte, vorm en kleuren, welke voor de critische mens nauwelijks aanvaardbaar kunnen heten. Chagall vroeg dan ook niet om begrip, laat staan om kopers, maar hij bracht rusteloos zijn kleurrijke producten voort: op doek, in keramiek, op tapijt, in glas en marmer en andere technieken. Zonder hem te kennen leefde hij naar Jan Greshoff's uitspraak: „wij eisen van de schilder dat hij schildert wat wij zien – maar hij eist van ons dat wij zien wat hij schildert”.

Wanneer we trachten deze schilder te benaderen, op welke manier ook, moeten we bedenken dat hijzelf maar heel weinig over zijn kunst heeft losgelaten. „Schilderen is als zingen”, was een van zijn termen, die meteen de verbondenheid van Chagall met bevriende dichters verklaart. Zij spraken immers ook beelden-de taal? En een enkel gedicht is van de schilder Chagall bekend:

*Van mij is het land dat in
mijn ziel ligt,
ik betreed het zonder pas-
poort, als mijn woning.
Tuinen bloeien binnen in mij,
mijn bloemen bloeien open.
Van mij zijn de straten. Maar
ze missen de huizen,
sinds mijn jeugd zijn die
verdwenen,
hun bewoners gaan door de
lucht,
op zoek naar een woning.
Ze leven in mijn ziel...*

Zijn titels koos Chagall dan ook nooit zelf; ze werden aanvankelijk door een bevriende dichter

gekozen, later door zijn vrouw Bella. Die verstond haar man in een gelukkig huwelijk: ze zocht geen logica in zijn werk, maar vond er wel veel wijsheid in.

Om Chagall's werk te zien kunnen we elke theorie gebruiken, mits die maar goed is. We kunnen zijn objecten als symbolen zien en komen zo zijn bedoeling nabij. We kunnen zijn stukken ook als sprookjes opvatten, die – als alle sprookjes – boventijdelijke lessen bevatten. We kunnen hem psycho-analytisch behandelen (men heeft het gedaan en waarom niet?) en Chagall was ontzet over de wijsheid, die men hem in de schoenen schoof. We kunnen elke gekleurde bril opzetten om Chagall te benaderen. Maar wellicht doen we het best hem te aanvaarden als een liefhebbend mens, die naar vrede met God en de naaste streefde; een levensvreemde dromer, zich verliezend in het ongerijmde paradijselijke.

In zijn vroeg geschreven autobiografie vertelt hij, dat hij als jongen graag uit het dakvenster, of vanaf het dak, de wereld bezag. Dat verklaart waarom hij dikwijls uit de hoogte schilderde, alsof hij ergens bij het plafond zat te werken. Het verklaart ook de violist op het dak, die telkens terugkeert in zijn leven.

—o—

In 1914 trok Chagall terug naar Witebsk, om daar zijn Bella te

huwen, met wie hij vijf jaar verloofd was geweest. Dit huwelijk gaf een stimulans tot zijn verdere ontwikkeling: voortaan hadden vliegende personen alleen met liefde te maken. Soms zweefde Bella aan zijn hand hoog boven de daken der stad. Soms zweefde hij rondom zijn bruid. Soms ook hing zij, als een lichtende wolk, boven de stad Witebsk. Soms zweefden zij in verrukking samen over de daken.

Eenmaal in zijn geboorteland viel hij midden in de eerste wereldoorlog en revolutie, diende een aantal jaren zijn partij als kunst-commissaris, maar verliet in 1927 Moskou om zich tot 1941 in Frankrijk te vestigen. Rusland bond hem te veel, dan dat hij er zich thuis kon voelen. In Parijs vond hij echter de volkomen vrijheid van schilderen: niet de bandeloosheid, niet het mengsel van cubisme, impressionisme, pointillisme, dadaïsme en andere stromingen – maar hij had er recht en vrijheid voor een eigen onafhankelijke, zeer persoonlijke en onnavolgbare kunst. En wilt u beslist een nadere classificatie horen, denk dan aan het expressionisme, dat hij (vooral in Duitsland) sterk bevordert heeft.

Behalve in Duitsland, Rusland en Frankrijk werkte Chagall in tal van andere landen. Al in 1913 had hij zijn eerste schilderstuk verkocht, en wel in Amsterdam, op de tentoonstelling van de On-

afhankelijk! In 1914 exposeerde hij, ingeleid door Paul Klee, te Berlijn en vond groot succes. In 1931 trok hij door Palestina om het bondsvolk in zijn omgeving te ontmoeten. In 1932 was hij in Nederland terug, nu om Rembrandt en onze oude meesters te bestuderen. In 1934 trok hij naar Spanje om van El Greco te leren, in 1935 naar Polen om daar de Joodse traditie te verstaan, in 1937 naar Italië voor een studie van de vroege renaissance. In 1941 trok hij op dringend verzoek naar de Verenigde Staten, waar hij de oorlog overleefde maar zijn geliefde vrouw verloor. Zo kwam hij in 1947 naar Europa terug en vestigde zich in de Riviera, eerst in Vence, later in St Paul-de-Vence, de omgeving waar ook Picasso woonde. Hier ontwikkelde hij een aantal technieken, die zijn naam onsterfelijk zouden maken.

Wij noemen van zijn verdere

werken: de illustraties voor diverse boeken als de Bijbel, de fabels van La Fontaine; voorts de Message Biblique, een collectie werken naar aanleiding van de Bijbel, ondergebracht in een speciaal museum te Nice; de wandschilderingen in het Lincoln Center te New York; de wand- en vloertapijten in het gebouw van de Knesset te Jerusalem; het mozaïek te Chicago, samen met de Zwitser Tharin vervaardigd; het glazen monument in memoriam Dag Hammarskjöld in het gebouw der Verenigde Naties; de gebrandschilderde ramen in de kathedraal van Metz en het plafond van de Opera te Parijs.

In een slotartikel willen we graag iets vertellen over de glazen, die hij voor de synagoge van het Hadassah Ziekenhuis te Jerusalem maakte. Het is het levenswerk geworden van een gelovige Jood.

Een andere tamboer

„Als een man niet in de pas loopt met zijn metgezellen, komt dat misschien omdat hij een andere tamboer hoort. Laat hem lopen in de maat die hij hoort, hoe ongelijk en hoe ver weg ook.”

Dat is het motto aan het begin van de nieuwste roman van Hellema: „Een andere tamboer”. Het boek is al meer dan vier maanden in mijn bezit, ik heb het direct gelezen nadat ik het gekocht had, maar aan een bespreking in Opbouw kwam ik niet toe. En eigenlijk vind ik dat ik nu te laat ben. Maar vooruit, ik ga er toch nog maar iets van zeggen. En dan wil ik direct maar bekennen dat ik een beetje met dit boek verlegen ben: het viel me tegen, en dat zal ook wel de reden zijn waarom ik de bespreking ervan steeds maar weer uitgesteld heb. Natuurlijk schrijft iemand als Hellema geen werk dat ver onder de maat ligt, maar mijns inziens háált deze roman het niet bij zijn vorige boek: Joab. Dát kon ik van harte aanbevelen, dat is een bijzonder interessant werk (en diverse scholieren zijn dat inmiddels met mij eens), maar „Een andere tamboer” beantwoordde niet aan mijn (te hoge?) verwachtingen. Hoe komt dat nu?

Het ligt niet aan het onderwerp, dat is interessant genoeg. Ook het voorwoord is intrigerend, het past helemaal bij het onderwerp Oorlog en Bevrijding waar ik mee bezig ben geweest. Kortweg komt het hierop neer: In Buchenwald is een Britse geheime agent van de dood gered, doordat iemand anders, die al op sterven

lag, de dodelijke injectie kreeg toegediend die voor de geheime agent bedoeld was. De man die zó de oorlog overleefde, heeft dit nooit goed kunnen verwerken; hij heeft nooit de verbinding met het leven kunnen herstellen; hij is steeds gekweld door de gedachte dat hij ten onrechte nog leefde, dat hij leefde op kosten van een ander. Hij stierf, achttien jaar na de bevrijding, eenzaam op een hotelkamer.

„Een andere tamboer” gaat ook over een man die verschrikkelijke ervaringen achter de rug heeft. Hij is op een zakenreis en wat hij in de concentratiekampen beleefd heeft, komt telkens weer boven. Ook hij tobt met de vraag of zijn leven een speciale zin heeft gekregen doordat iemand anders in zijn plaats is gestorven: „Plaatsvervangend sterven, dacht hij, dat bestaat. Je moet er natuurlijk wel van overtuigd zijn dat het zin heeft, dat het een plaats heeft binnen een zinvolle schepping. Misschien behoort het

tot die dingen die een zin aan de schepping geven? Zingevend sterven? Als dat bestaat, ontleende zijn leven dan zijn zin aan de dood van die ander?” De hoofdpersoon zit ook met die andere, bekende vraag: Wie ben ik eigenlijk? Al die mensen die hij heeft zien sterven, creperen, die hij heeft zien afmaken, ze zijn steeds op de achtergrond van zijn denken aanwezig. En zo zoekt hij zijn weg door het leven. Zo zoekt hij ook, in zijn supersnelle luxueuze Porsche, de weg door de bergen. En daarbij komt hij in een heel vreemde situatie terecht. Via een weg waarover je volgens iedereen niet kunt rijden, bereikt hij een dorp waar hij met grote achterdocht wordt ontvangen. En daarna krijgen we een weergave van allerlei gesprekken waarin de genoemde hoofdmotieven telkens weer doorklinken: de dood van anderen, de zin van het leven en de vraag naar eigen identiteit. Onvermijdelijk komt dan ook het onderwerp van de verantwoordelijkheid ter sprake. Ik citeer: „De liefde van God betekent niet dat hij ons vergeeft. Hoe zou hij, als wij een van zijn schepselen hebben gedood? Maar de liefde van God betekent dat hij ons niet verwerpt. Want hoe zou hij, als hij van ons verlangt dat wij onze eigen verantwoordelijkheid dragen? God zwijgt. Het komt dus op ons zelf aan. Hij grijpt niet in, dat is zijn rechtvaardigheid. De mens is vrij om te kiezen tussen goed en kwaad. Hij is niet vrij om niet te kiezen. En God wacht op onze keus.” Het probleem wordt concreet door wat even verder staat: „In de ondergrondse, in volle oorlog, schept de twijfel een ondraaglijk vermoeden en dat wetttigt de liquidatie van een verdachte zelfs tot de prijs van een vergissing omdat de gevolgen niet te overzien zijn als hij wel schuldig is.” Daartussendoor wordt een ander probleem heel scherp getekend met de volgende woorden: „Hoe kunt u beweren dat u onschuldig bent, u, een jood? Een reiziger, een vreemdeling die nergens thuis hoort? Ik stel vast dat u schuldig bent. Ik had trouwens al eerder vastgesteld dat u een jood bent. De zaak is dus rond.” In het derde deel van het boek, Terugreis, komt de hoofdpersoon in contact met een roomskatholieke priester en hij denkt aan de paus, Pius XX.,: „die in ontelbare redevoeringen, preken en brieven niet één enkele keer gewag had gemaakt van het volk waaruit Hij geboren was wiens plaatsbekleder op aarde hij heette te zijn en dat bij zijn wetende geweten door razende Teutonen werd uitgemoord.”

Natuurlijk ben ik op een te betreuren manier onvolledig in mijn weergave van de inhoud

van dit boek. Maar ik móet wel. Laat ik volstaan met te zeggen dat de vraag naar de identiteit niet beantwoord wordt. In feite is er ook geen oplossing voor de andere problemen die aan de orde komen. De hoofdpersoon vertolkt zijn gevoelens, zijn houding tegen het einde als volgt: „Wie om zijn ras vervolgd wordt, is eenzaam als in het uur van zijn dood want elk uur kan zijn dood zijn. Vlucht, overgave, onderwerping, bekering, ze zijn bij voorbaat uitgesloten. Het is de absolute vervolging.” Toch verhindert hem dit gevoel van vervolgde te zijn niet, zich verantwoordelijk te weten voor zijn medemensen. De priester heeft zijn sympathie gewonnen. Als hij de priester moet toevertrouwen aan een andere chauffeur, zijn zijn afscheidswaarden: „Rij voorzichtig.”

Nu moet ik terug naar de vraag: waarom kan ik over dit boek niet zo positief spreken als over het vorige, Joab? Nog eens: aan het onderwerp ligt het niet. Het ligt aan de verwerking daarvan. Er wordt te veel gepraát in het boek, en er gebeurt te weinig. Het lezen en verwerken van de gesprekken is een vermoeiende zaak en ik vermoed dat veel lezers, vooral jongeren, daardoor afgeschrikt zullen worden. Een verhaal of een roman boeit het meest doordat er daden van mensen in beschreven worden. Die daden zijn de realisering van ideeën. Ik kan het ook zo zeggen: het verhaál werkt meer uit dan het betoog. Het verhaal is trouwens ook bij uitstek: literatuur! Het betoog hoort bij een heel andere categorie.

Ik heb meer bezwaren: het toeval speelt wel een erg grote rol in dit boek; de tocht over de berg is op zijn minst zó onwaarschijnlijk dat het geheel daardoor aan geloofwaardigheid verliest. Ik ben ook enkele storende zwakke plaatsen tegengekomen. Zo wordt in het boek alles verteld vanuit de hoofdpersoon Lasser; daarbij past niet een zin als: Alfonso probeerde een luchtige toon aan te slaan (blz. 99). Tenslotte: de beschrijvingen van seksuele ervaringen onderstrepen weliswaar de eenzaamheid van de hoofdpersoon, zijn nood en zijn isolement, maar mij stoten ze af, en ik denk dat meer lezers zo zullen reageren. Ook daardoor verliest het boek aan kracht.

Het is jammer dat ik dit werk niet met meer overtuiging kan aanbevelen. Ik heb respect voor de schrijver, ik sta huiverend voor de afgronden die hij ons laat zien en waarmee hij waarschijnlijk zélf te maken heeft gehad, maar de eerlijkheid tegenover de lezers van Opbouw gebiedt mij een kritische houding aan te nemen.

Godsdienstonderwijs in een na-christelijke tijd

1. Een terreinverkenning

Merkt u er „aan den lijve” wel eens iets van, dat Nederland bezig is te „ontkerkelijken”? Ik wel! Op de twee Prot. Chr. scholen voor Voortgezet Onderwijs waar ik werk resp. gewerkt heb, in de Randstad, zien zo'n 60-70% van mijn leerlingen een kerk nooit van binnen (of alleen met Kerst). Een jongen uit de kerkelijke gemeente waartoe ik hoor, is in zijn klas de enige die nog naar een kerk gaat. Hij zit op een Prot. Chr. school.

Steeds meer onkerkelijken

Op een vergadering van de Unie „School en Evangelie” werd meegedeeld dat slechts 25% van de leerlingen van de Christelijke scholen nog naar de kerk gaan. (F. Nabers, in een artikelenserie over ontwikkelingen binnen de Prot. Chr. scholen; Kerkbode van Ned. Geref. Kerken, uitg. Buijten en Schipperheijn, 1984).

Denk niet dat het allemaal wel meevalt, ik zeg u dat ik soms blij ben met een mohammedaanse leerling in de klas. Die heeft tenminste nog enig religieus besef. Een echt serieuze godsdienstleraar zei me eens: „Natuurlijk kun je niet meer uit de Bijbel laten lezen, je oogst slechts onbegrip, onwil en hart-tegenhart-situaties. Je zult godsdienstige opvoeding anders moeten aanpakken”. Zo erg is het bij velen gelukkig nog niet, maar toch... een dergelijke opmerking van een rechtzinnige collega tekent de sfeer. Want, wat doe je als je merkt dat je alleen maar bereikt, dat je jonge mensen leert te balen van het Boek der boeken?

Collega's

En als het tegenzit heb je ook nog te maken met al die collega's die hun persoonlijk geloof hebben ingeruild voor het IKV, de boycot van Outspan-sinaasappels en het feminisme. Voor hen is de Bijbel één van de kennisbronnen van God, geloofsgetuigenissen waarmee men naar eigen goeddunken kan omgaan. Ze zijn tolerant ten opzichte van abortus, echtscheiding en drugscriminaliteit, ze juichen een vrijere seks toe en adviseren leerlingen dienovereenkomstig, ze accepteren de evolutieleer als bewezen, hebben sterke vraagtekens bij een leven na de dood en worden pas onverdraagzaam als de EO in beeld komt.

Ik weet wel, er zijn ook anderen, maar wie hebben de wind mee vandaag?

Verschil met vroeger

Natuurlijk, de situatie verschilt van school tot school en van streek tot streek, maar je kunt niet om het feit heen dat het vak godsdienst in een totaal ander klimaat wordt gegeven dan zo'n 15-20 jaar terug. Dat lijkt een waarheid groter dan een koe. Waar het me om gaat is echter dat de bezinning op dat andere klimaat nog nauwelijks op gang is gekomen.

Wat wordt er van ons, Christenen, gevraagd in een situatie waarin we steeds meer in de minderheid raken, hoe moet onze opstelling zijn, wat is in zo'n situatie „wijsheid”? Dat zijn toch vrij fundamentele vragen! Het antwoord op deze vragen heeft verregaande consequenties voor de inhoud van de godsdienstlessen op de Christelijke scholen.

Zo'n 20 jaar geleden mocht men ervan uit-

DOOR F. BOEKELOO KOCKENGEN

gaan dat de meeste leerlingen uit een christelijk nest kwamen. Godsdienstonderwijs was toen ook meer een verlengstuk van de catechese. Vandaag is het vak godsdienst veel meer naar de frontlinie van het Koninkrijk van God opgeschoven. Het is een plaats waar „geloof” een vaag geloof, ongeloof of een ander geloof kan ontmoeten, of we dat nu waardevol vinden of juist niet. Bij deze constatering moet me één ding van het hart: ik heb de indruk dat veruit de meeste leerlingen (en hun ouders) hun „oriëntatie” kwijt zijn. Ze hebben geen antwoorden meer. Het valt me telkens weer op dat er verhoudingsgewijs weinig leerlingen zijn die echt fel „anti” zijn.

Bezinning nodig

Deze situatie vraagt om een hernieuwde bezinning. Wat betekent het voor de inhoud van godsdienstlessen op de Prot. Christelijke scholen dat de lessen gegeven worden aan jonge mensen die echt van toeten noch blazen weten op godsdienstig terrein. Deze jongelui lezen de Bijbel, zoals wij het boek van Mormon of de Koran zouden lezen. Denkt u zich eens even in: hoe zoudt u de lessen volgen over het boek van Mormon?

Toch... het lijkt in tegenspraak met de vorige regel... liggen hier niet kansen? Immers veel van deze jonge mensen staan weer „blanco” tegenover het evangelie. De vraag is: Kunnen we het vak godsdienst zodanig geven dat het ook hen aanspreekt, terwijl we toch tegelijkertijd de leerlingen uit kerkelijke huize voldoende „Bijbelse opvoeding” meegeven? Wat is onze taak als Christen? Hebben we er een boodschap aan dat er zoveel jongelui op levensbeschouwelijk vlak „hun oriëntatie kwijt zijn”? Dat ook hun ouders veelal geen antwoorden meer hebben op de vragen van onze tijd en dat ze daarom hun kinderen vrij laten om een eigen keuze te maken? Is dat iets dat mag meespelen als je je bezint op de inhoud van het vak? Of heb je aan al die zaken geen boodschap en moet je simpel de leerlingen Bijbelkennis bijbrengen?

Is het geloof niet voor de ongelovigen?

Ik heb eens een discussie gehad met een jonge collega die zei: „Jij probeert veel teveel het goede, het mooie van het evangelie te laten zien en je probeert invalshoeken te vinden waarover ongelovigen en gelovigen het eens zijn om zodoende de ongelovigen „op sleeptouw te nemen”. Ik reageerde toen met: „Maar ook die jongelui hebben een ziel te

verliezen”. Zijn antwoord luidde: „God bewerkt het geloof en niet jij. Jouw taak is het, het onversneden evangelie te brengen en je weet dat dat een aanstoot is voor velen. Laat ze maar gewoon leren wat er in de Bijbel staat. Degenen voor wie het is, zullen (gaan) geloven en de overigen zul je toch niet bereiken, want het geloof is niet voor hen.”

Wat moeten we daarmee aan? De uitspraak over hoe je staat t.o.v. „ongelovigen” heeft verregaande consequenties voor de inhoud van de godsdienstlessen!

Moeten we de Christelijke scholen vaarwel zeggen?

In de genoemde artikelenserie van F. Nabers roept de auteur op een zeker moment uit: Evangeliseren is goed, maar het kan moeilijk gecombineerd worden met het geven van onderwijs aan gedoopte kinderen. Weliswaar volgt zijn uitroep op de constatering dat vele Prot. Chr. scholen het schriftgezag hebben losgelaten en het in de godsdienstlessen gaat om de dialoog waarin gezamenlijk naar de waarheid wordt gezocht, maar toch... zo'n stelling zet ook schriftgetrouwe docenten aan het denken.

Nabers zegt: „Het eigen karakter van de christelijke school is steeds meer aan het verdwijnen en steeds meer gaat deze school op de openbare school lijken, zodat straks duidelijk moet worden dat het christelijk onderwijs overbodig is geworden.” Immers door het ruime toelatingsbeleid (leerlingen en docenten) is de Christelijke school een school voor alle gezindten geworden, een „school zonder kruis”. „De Christelijke school zal bijbels genormeerd zijn of niet zijn.”

Hij adviseert ouders om de Prot. Chr. school vaarwel te zeggen en de kinderen naar een (Vrijgem.) gereformeerde school te sturen.

De vraag is: Is de Prot. Chr. school „verloren of prijsgegeven gebied”? Ik ben zover nog niet, zeker niet in z'n algemeenheid. Ik weet dat er heel veel schriftgetrouwe collega's werken op die Prot. Chr. scholen. Het ontbreekt ze echter vaak aan twee dingen: geschikt materiaal en toerusting (o.a. vanaf de kansel). Als we nu eens (biddend!) proberen om met schriftgetrouwe docenten een boeiende, volop Bijbelse godsdienstmethode te schrijven, is dat dan bij voorbaat een weg die doodloopt? Het moet toch mogelijk zijn om goed Bijbels godsdienstonderwijs te geven aan gedoopte kinderen, dat onderwijskundig gezien aantrekkelijk is ook voor de „niet-gelovigen” en dat de laatstgenoemden ook nog „stof tot nadenken” biedt? Ik persoonlijk geloof nog steeds in de kansen die er liggen. Wie een beetje op de hoogte is, weet dat ook de Stichting „Bijbel en Onderwijs” in deze richting werkt.

Studiedag l'Abri

Inmiddels heb ik een aantal niet onbelangrijke vragen opgeworpen. Deze vragen komen aan de orde op een studiedag van l'Abri („Godsdienstonderwijs in een post-christelijk klimaat”). Datum: 19-10-'85 (in de herfstvakantie!). Voor die studiedag nodigen wij natuurlijk allereerst leraren/leraressen uit die het vak Godsdienst geven. Maar ook zij die willen meedenken zijn van harte welkom. Kosten f 5,-. Opgeven: tel. 030-316933; plaats: Utrecht, Kromme Nieuwe Gracht 90. In de komende artikelen zullen vragen gesteld worden die op die studiedag aan de orde komen. Het gaat daarbij om fundamentele vragen, die veel verder reiken dan de onderwijspraktijk zelf.

Er zal op die studiedag ook gezocht worden naar nieuwe mogelijkheden voor de praktijk van het godsdienstonderwijs. Wellicht zijn er ook collega's die met elkaar aan de slag willen om bruikbaar materiaal te ontwikkelen. In dat geval zullen we contact opnemen met de Stichting „Bijbel en Onderwijs”, zodat we niet weer een apart clubje vormen.

Dit artikel is de eerste van een serie over het godsdienstonder-

wijs in het voortgezet onderwijs. (Dat laatste wordt er niet steeds bij gezet). Deze artikelen schrijf ik niet „beroepsmatig”, bestemd voor godsdienstleraren/essen. Dit onderwerp ligt binnen het blikveld van het Koninkrijk van God, ik schrijf daarover als christen en richt me tot mede-christenen. Ik heb de indruk dat het onderwerp teveel naar „vakmensen” wordt afgeschoven. Dat is niet goed: het gaat ons allen aan.

(wordt vervolgd)

Het Liedboek

Lied 321

Aansluitend aan het voorgaande is dit Lied, bestemd voor de grote mensen of liever voor de gehele gemeente, gemaakt i.v.m. de eerste steenlegging van een kerkgebouw. Afgezien van een minder geslaagde uitdrukking als „Heilige Drievuldigheid” (strofe 4) leveren strofe 3 en 4 vanwege hun onverstaanbaarheid en niet-gelukkige formulering nogal enkele bezwaren op.

De melodie is bekend als die van het „Onze Vader” (Lied 48). Tekst 1; melodie: 3.

Lied 322

In dit Lied gaat het om de samenkomst van de N.T.-gemeente, zoals dat gesymboliseerd wordt door de O.T.-tempel. In zijn gebed bij de ingebruikneming van de door hem gebouwde tempel bleek Salomo er „zich tenvolle van bewust te zijn, dat zulk een werk van mensenhanden de Allerhoogste niet zou kunnen bevatten. Toch komt God tot ons, zoals Hij dat beloofd heeft en bouwt voor ons het huis der vergeving, waarin wij mogen wonen” (Comp. p. 740). Voorts mogen we hierbij nog bedenken dat de N.T.-gemeente op meerdere plaatsen als een tempel wordt aangeduid. (1 Cor. 3 : 16; Ef. 2 : 21).

Carl Philipp Emanuel Bach, zoon van Joh. Seb. Bach schreef de goede melodie voor dit gemeentelied: koraalmatig en zangrijk. Deze melodie is ook gebruikt voor Lied 335.

Tekst: 3; melodie: 3.

Lied 323

De traditie van de middeleeuwse mystiek is in dit Lied duidelijk merkbaar. „Het is helemaal besloten binnen de enge cirkel van de ontmoeting van de enkele mens met God” (Comp. p. 744). Een duidelijke illustratie hiervan vinden we b.v. in strofe 5: „Oeverloze diepte, wonderlijkste wonder, zee ik ga in U ten onder.

DOOR LITURGISCHE WERKGROEP EINDHOVEN

Ik in U, laat mij nu vallen in den blinde, U slechts zien en vinden”. Het piëtistische karakter komt o.m. uit in strofe 4: „Koning in de hemel, kon ik U maar prijzen. Kon ik als een engel eeuwig opgetogen naar U zien met eigen ogen”. Genoemde bezwaren doen ons dit Lied afwijken.

De melodie is middelmatig van waarde.

Tekst: 1; melodie: 2.

Lied 324

Ondanks het feit dat dit Lied hier en daar uitdrukking geeft aan goede gedachten kleven er toch wel bezwaren aan de tekst op diverse plaatsen. Zo is b.v. het verband moeilijk te zien tussen de 1e regel van strofe 2: „Maar Jezus weende en bad, alleen” en wat er daarna volgt. Ook strofe 3 roept vragen op met betrekking tot de onderlinge samenhang: „Wij gedenken U; laat ons dan nooit vergeten de mensheid zonder God, de mensheid zonder brood”. Een mystieke trek vinden we in strofe 1: „Laat ons van Jezus zelf, Die op een berg klom, leren alleen te zijn met U”.

De uitstekende melodie is van de Franse componist Haein, die zich sterk interesseerde voor de reformatische kerkzang en in zijn opmerkelijk proefschrift (1926) fel stelling nam tegen de opvatting dat de psalmmelodieën aan wereldlijke melodieën zijn ontleend. (Comp. p. 747).

Tekst: 2; melodie: 3.

Lied 325

Dit Lied draagt geheel het karakter van een vrij modern gedicht:

boordevol toespelingen en dichterlijke vrijheden. De gebruikte beeldspraak is nogal „springend” van aard. Het verband is daardoor moeilijk te vatten en de verstaanbaarheid laat dan ook veel te wensen over, zodat de zin moeilijk grijpbaar is. Als zodanig achten we het lied dan ook niet geschikt voor de kerkzang. De melodie kan niet bijzonder geslaagd worden genoemd. Tekst: 1; melodie: 2.

Lied 326

In tegenstelling met het voorgaande is dit Lied duidelijk aansprekend, zoals dat met Gods Woord zelf, waarover het lied spreekt, ook het geval is. „Een rijke schat van wijsheid schonk God ons in Zijn Woord. Gods Woord is ons een licht. Gods Woord gordt mensen aan. Wie op 't Woord vertrouwen, die kunnen veilig bouwen. Geef dat 't Woord niet ledig wederkeer”. De melodie is voor de gemeentezang enigszins „beneden de maat”.

Tekst: 3; melodie: 2.

Lied 327

We hebben hier te doen met een Lied „dat een grote traditie heeft in de Duitse kerk en eeuwenlang daar een der meest geliefde kerkliederen is geweest. Gezien de tekst, is het wel begrijpelijk dat het tot in onze tijd als typisch lied voor de Zondag functioneert”, (Comp. p. 753). Als bezwaar zou kunnen gelden dat in dit lied de aanspraak alleen gericht is tot Jezus, hetgeen gezien de inhoud toch wel als eenzijdig moet worden aangemerkt („Uw Geest Die in de Waarheid leidt; ons hart gericht op U Die ons verstand verlicht”).

De melodie is goed.

Tekst: 2; melodie: 3.

Lied 328

Dit Lied sluit geheel aan bij het vorige: ook hier geldt dat het een lied is van de Zondagmorgen, gedicht voor een gemeente, waarin „het verkondigde Woord Gods centraal staat. Op het horen daarvan komt het aan, want alleen in het Woord, dat hier als het woord van Jezus verschijnt, is klaarheid en licht voor ons in zichzelf duistere gevoel en verstand”. (Comp. p. 754). Ook hier geldt het bezwaar van het wat eenzijdig benadrukken van het Woord als Jezus' woord. De melodie is aantrekkelijk voor de gemeentezang.

Tekst: 2; melodie: 3.

Lied 329

In de reeks van de zondagsliederen past dit Lied wel: „Spreek Heer, Uw gemeente hoort”. „Uiteraard zou dit lied het beste voor de Schriftlezing of voor de

preek gezongen kunnen worden, maar ook als ingangslid is het onder bepaalde omstandigheden denkbaar”. (Comp. p. 755). O.i. roept de tekst echter nogal wat vragen op. Zo b.v. in strofe 1: „Maak de weg tot U begaanbaar”. Maar deze weg is toch door Christus gebaad! „Maak Uw schrift het levend Woord” (strofe 2). Gods Woord is toch altijd een levend Woord! „Wees verstaanbaar” (strofe 1). Is dat wel een juiste bede? Naar onze mening komt in dit lied een enigszins Barthiaanse visie tot uiting, waartegen we wel bezwaar hebben.

De melodie is die van Psalm 38. Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 330

Een aantal centrale bijbelse thema's komen in dit Lied aan de orde „zoals o.a. openbaring, levensvernieuwing, apostolaat. De poëtische kracht van dit lied ligt niet het minst in de sterke afsluitende regels van iedere strofe, waarin op bondige wijze een bijbels citaat wordt gegeven: strofe 1: Matth. 11 : 25; strofe 2: Ps. 56 : 14 en strofe 3: Jes. 40 : 6-8” (Comp. p. 757). Jammer is de enigszins verouderde taal en stijl. (b.v. „verworven” in strofe 2.) De melodie is voor dit lied zeer passend en goed geschikt voor de gemeentezang.

Tekst: 3; melodie: 3.

A. t.a.v. de tekst der liederen:

het cijfer 1
bij niet voluit Schriftuurlijke tekst, b.v. vanwege het humanistisch karakter of door een sterke piëtistische inslag;

het cijfer 2
bij een weliswaar Schriftuurlijke, maar niet direct begrijpelijke, en aanspreekbare tekst;

het cijfer 3
als de tekst volkomen Schriftuurlijk en zonder meer verstaanbaar is.

B. t.a.v. de melodie der liederen:

het cijfer 1
voor een niet-aanvaardbare melodie;

het cijfer 2
voor een onbekende melodie die na enige oefening, eventueel met behulp van een koor, door de gemeente wel te zingen is en voorts ook voor een melodie die niet bepaald tot „de beste” behoort;

het cijfer 3
voor „een goede” melodie, geschikt voor de gemeentezang.

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Maassluis

Mevr. en ds A. H. Algra zijn verhuisd naar Merellaan 163, 3145 EE Maassluis, tel. (na 30 sept.) 01899-24587.

Jaarboekje

J. Kiers, beroepbaar kandidaat, woont niet meer aan de Archimedesstraat 67 te Apeldoorn, zoals abusievelijk in het jaarboekje staat vermeld, maar aan de

August Vördingstraat 95, 7558 AB Hengelo, tel. 074-776321. Bovendien heeft hij zijn opleiding niet ontvangen aan een bijbelschool, maar in Apeldoorn, aan de Theologische Hogeschool. P.S.: Hij kan weer preekverzoeken in overweging nemen.

Jubileum ds W. L. Kurpershoek

Op 16 september j.l. vierde ds Kurpershoek, in de zending werkzaam in Natal (Zd-Afrika), zijn 25-jarig ambtsjubileum. Ds Kurpershoek werd aanvankelijk uitgezonden door de kerk van Haarlem, doch ressorteert thans onder de kerk van 's-Gravenhage.

COGMA

De eerstvolgende bezoekreis naar onze militairen en militaire gezinnen (en eventuele burgergezinnen) in het NATO-gebied te W.-Duitsland is gepland D.V. van vrijdag 4 t/m woensdag 9 oktober 1985.

Het team bestaat uit: Ds J. D. Houtman, Ned. Geref. predikant te Wezep; Drs C. Langbroek, Chr. Geref. predikant te Drachten en de bestuursleden H. J. Bosch en H. Westra uit Enschede. Drs C. Langbroek hoopt op zondag 6 oktober 1985 om 10 uur v.m. voor te gaan in de kerkdienst van de prot. gemeente te Seedorf, (in de nabijheid van Bremen) het grootste militaire garnizoen van de Ned. Landmacht te W.-Duitsland. Nieuwe adressen gaarne voor genoemde datum aan de secretaris COGMA, H. J. Bosch, tel. 053-762272, Hekselbrink 83, 7544 BV Enschede.

Uit breder kring

I.F.E.S.-Nederland

Op zaterdag 2 november organiseert de AF-commissie weer een dag voor afgestudeerden met als thema „De uitdaging van de Emancipatie”.

AF-commissie staat voor afgestudeerden die lid zijn (gewest) van een studentenvereniging die aangesloten is bij I.F.E.S.-Nederland, zoals CSFR, Ichtus, CSR, SSR-NU en Alpha.

Plaats van samenkomst is het kerkelijk centrum „De Brug” te Amersfoort, aanvang 10.00 uur. Voor inlichtingen en/of opgave kunt u terecht bij Gracia Kristensen, Borgesiuslaan 49 te Amersfoort, tel. 033-635284.

BMZG-Nederland

Aktie „Oog voor elkaar”

Een van de meest kenmerkende zaken van het christelijk gemeente-zijn is het „oog hebben

voor elkaar”. Dit geldt niet alleen in de Bijbel, maar ook voor de wereldwijde gemeente, waarin dikwijls opvallende verschillen en noden zichtbaar worden.

Om deze pijnlijke verschillen te helpen overbruggen wil de Bijbelse en Medische Zendings Gemeenschap (BMZG) in deze tijd een bijzondere actie houden, te weten: de Aktie „Oog voor elkaar”.

U wordt hierbij hartelijk uitgenodigd om er aan mee te werken, dat deze actie aan het beoogde doel beantwoordt door ook uw bijdrage te geven via giro 1932305 van de penningmeester van de BMZG te Zeist. Deze actie zal ten goede komen aan het steunfonds, waaruit werkers in Azië en anderen, die speciale hulp nodig hebben, zullen worden gesteund.

Om ons nog meer bewust te worden hoe nodig het is, dat we nog hebben voor elkaar, kunt u gratis kennis nemen van het nieuwsblad van de BMZG, met name met de themanummers 2 en 3: *Zendingsgemeente - tweerichtingsverkeer*, en *In kontakt met andere godsdiensten*.

U kunt deze aanvragen bij het secretariaat: Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist, of telefonisch 03404-13741.

Uw vriend in de vreemde

Inlichtingen:

H. J. Bosch
Hekselbrink 83, Enschede
Tel. 053-762272

Contact Orgaan
Gereformeerde
Militairen en
Alleenstaanden

- Advertenties moeten uiterlijk dinsdagmorgen 10.00 uur ter drukkerij zijn.
- Advertenties met een foto of tekening 1 week voor verschijning van dit blad!

Opbouw-uitgaven

Sinds enige tijd is de brochure „De plaats van de vrouw in de gemeente”, tweede druk, uitverkocht. In oktober a.s. zal deze brochure weer verkrijgbaar zijn.

Wel zijn nog leverbaar: ds M. R. v. d. Berg, Jeremia, en drs P. J. van Kampen. Anthroposofie.

Voor het bestellen van deze uitgaven kunt u gebruik maken van onderstaande antwoordstrook.

ANTWOORDKAART

Gaarne ontvang ik:

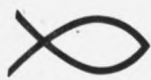
..... ex. Ds. M. R. van den Berg, Jeremia (Hulp bij bijbelstudie) à f 10,—.

..... ex. Drs. P. J. van Kampen, Anthroposofie à f 3,50.

Alle prijzen zijn exclusief portokosten.

De ingevulde bon in een open envelop te zenden naar: Administratie Opbouw, Antwoordnummer 38, 3940 ZD Leersum.

Opbouw
wil
meer...
...abonnees!

Is uw
Zoon
Dochter
Familie
Vriendin
zelf al
geabonneerd
?

Meer voor Opbouw

○ kennismakingsnummers
○ abonnement

Naam

Adres

Postcode en plaats

Sturen naar: Administratie Opbouw (zonder postzegel) Antwoordnummer 38, 3940 ZD Leersum